

MARIA JOÃO PIRES

MUZIEK IS HET LEVEN ZELF

Alleen in de spotlight, dat is niets voor haar. Liever deelt ze het podium. Delen is ook de essentie van haar Partitura Project, waarin Maria João Pires samenwerkt met zeven uitzonderlijke talenten. Samen spelen ze niet alleen in prachtige concertzalen over de hele wereld, maar ook in gevangenissen en ziekenhuizen. Het is haar missie muziek te delen in zijn meest pure vorm, muziek die mensen kan veranderen.

De ironie wil dat ik Maria João Pires ontmoet in Waterloo bij de Chapelle Reine Elisabeth, onder de rook van Brussel, nauwelijks een dag na de aanslagen op het vliegveld daar. En toch: mensen en de wereld veranderen, dat vermag de muziek, daarvan is en blijft Maria João Pires overtuigd. Haar visie op de wereld en het leven werd gevormd door het boeddhisme, al noemt ze zichzelf geen boeddhist: “Daarvoor weet ik er te weinig van, maar door een vreemd toeval bestudeerde zowel mijn vader, die overleed voor mijn geboorte, als mijn grootvader het boeddhisme, wel uitzonderlijk in die tijd in Portugal.” Met haar zussen groeide ze op in een sfeer die wel een ‘bepaald gedrag’ suggereerde en ze behield haar interesse in het boeddhisme. Een bijzondere link met muziek is er niet. “Nee, muziek is eenvoudigweg expressie die ons de toegang verschaft tot die onbekende realiteit van het universum. Het universum is in ons, we zijn er deel van, maar we willen ons losmaken. Boeddhisme leert je het tegenovergestelde: het is met alles verbonden, met je bewustzijn en je geest. En ook met hoe je jezelf, je innerlijk en de wereld om je heen beschouwt en met elkaar verbindt. Het klinkt door in alles wat je doet, dus ook in je musiceren.”

Werkelijk begrip van muziek

Vandaar komt ook haar besef dat roem, succes en beter willen zijn dan anderen - in het algemeen als belangrijk en positief ervaren - goed beschouwd overbodig zijn. “Dat zijn de grootste vijanden in je

“Verander de maatschappij, begin bij de kinderen op school. Laat ze samen zingen, ze leren aandacht, luisteren, respect en verschillen accepteren”

ontwikkeling als musicus. Kinderen die worden opgevoed met denken aan beroemd worden zullen hard werken om hun ouders en leraren tevreden te stellen, maar ze weten nog niet dat deze illusie hun grootste vijand zal zijn. Concoursen halen de ziel uit de muziek. Het enige doel is jezelf kennen en het moment begrijpen. Daar ligt je geluk. Luisteren en werkelijk begrijpen. Dan kun je ook verschillende interpretaties van hetzelfde werk door bijvoorbeeld Cortot of Gieseking waarderen. Ze vertolken beide een universele waarheid ons gegeven door de componist, ieder met zijn eigen kleur en perspectief, maar de essentie, het innerlijk, is hetzelfde. Persoonlijkheid en ego hebben daar niets mee te maken, die heb je in de muziek niet nodig. Kunst en muziek zijn ons gegeven, generatie na generatie, en ze vertegenwoordigen een onschatbare waarde voor onze cultuur en de mensheid. Dat zijn waarden die je niet zomaar kunt nemen en misbruiken naar je eigen smaak. Ik vertrek van niets willen, open zijn en bewust, luisterend naar wat de muziek mij zegt en leert. Met die instelling een partituur lezen, dat proberen we hier en dat is al zeer moeilijk.” Vraagt dat niet om een bijzondere gave? “Nee, natuurlijk zijn er uitzonderlijke talenten, maar de laatste tijd zie ik steeds meer mechanisch talent. Mensen zijn hyperactief in hun lichaam en geest en dan kom je snel tot zo’n soort talent, maar ik heb nooit zo van virtuositeit op zich gehouden. Zelden is een groot virtuoos ook een groot musicus. Het technische talent kan juist de muzikale ontwikkeling in de weg zitten en dan is alles onecht.” Lipatti zei al dat muziek moet worden gediend, niet gebruikt. “Inderdaad. Hij was een van de eerste pianisten in mijn leven. De kennismaking met zijn kunst, ik was nog een kind, had grote invloed op mij. Zijn voorbeeld spoorde me aan om verder te zoeken naar werkelijk begrip van de muziek, zoals ik ervan droomde. Het was een moeilijke tijd in Portugal onder de dictatuur. We waren heel arm, gelukkig hadden we thuis wel enkele grammofoonplaten. Toen hoorde ik al de Partita van Bach gespeeld door Lipatti. Ik herinner me de indruk die dat op mij maakte nog heel goed. Ik zat op een school waar alles heel vrij was. Je kon doen wat je wilde, en daar was opeens die opname: zo puur en zo exact, zo streng, zo juist en tegelijkertijd zo levendig en zo waar.”

Een gezamenlijke beleving

Al vaak overwoog ze een punt achter haar carrière te zetten. “Ik speel nu al zo’n 65 jaar concerten, en

“Muziek is een teken dat wonderen bestaan”

ik zou heel graag het leven ervaren zonder. Voor mij is muziek een deel van het dagelijks leven. Ik heb nooit voor mezelf gespeeld, ook niet voor iemand anders. Ik speel en daarmee uit. Het maakt geen verschil of ik in een concertzaal speel of hier in deze kamer alleen met jou, ik heb altijd het gevoel dat we de muziek delen.”

Toch voelt voor haar alleen spelen niet als een verheerlijking van het ego. “Nee, dat is het niet. Ik begon toen ik vier of vijf jaar oud was en niemand vertelde me over ego. Ik speelde gewoon, of beter: ik luisterde. Dat is een groot verschil. Elke noot was een verrassing voor me en dat is nog steeds zo.”

Voor haar geen blauwdruk of uitgedokterd plan waarmee ze het podium opgaat. “Nee, ook niet als je iets honderd keer speelt. Het zal altijd een verrassing blijven, want het is nooit hetzelfde als je tenminste niet een vastomlijnd idee reproduceert. Dat kan ik niet. Ik speel in het moment en dat is nooit hetzelfde.” Het moment is een belangrijk gegeven in het boeddhisme. “Ja, je bent niet in de toekomst en niet in het verleden, maar in het nu, dit moment. De muziek is zo’n prachtig instrument om dat te ervaren, omdat die bij je blijft van moment tot moment.”

Daarbij gaat het om een gezamenlijke beleving. “Het stoort me zoals er tegenwoordig over het publiek wordt gedacht. Alleen het podium is belangrijk en het publiek moet stil zijn. Ik ben daar heel sceptisch over. Natuurlijk, telefoons uit is oké, maar als je mensen vertelt dat ze niet mogen hoesten, dat ze niet mogen bewegen, heel stil moeten zijn, dan dwing je ze in een verschrikkelijke dwangbuis. Hoe kun je dan nog ontvankelijk zijn voor muziek, werkelijk luisteren? Ik heb het vaak ervaren dat ik het podium opging en in gedachten tegen de mensen zei: laten we hier samen zijn en samen luisteren naar de muziek. En weet je wat er gebeurde? Perfecte stilte!”

De wereld veranderen

Shunryu Suzuki schrijft in zijn boek *Zen Mind, Beginner's Mind* dat concentratie niet het doel is van zen. Het gaat om de dingen te zien zoals ze zijn en alles laten gaan zoals het gaat. “Hij heeft gelijk! Ik geloof niet in concen-

“Muziek geeft toegang tot het onbegrijpelijke”

tratie en focus in de zin van je afsluiten voor de buitenwereld. Die controle werkt voor mij niet. Ik wil me openstellen voor alles wat er gebeurt, anders kun je niet luisteren.”

Muziek kan mensen veranderen en de wereld verbeteren. “Ja, kunst is er om mensen te dienen, ze te leren hoe ze beter kunnen worden, hoe ze in vrede kunnen leven. Het kan mensen transformeren, dat is de verantwoordelijkheid van kunstenaars, maar de maatschappij verwacht van musici dat ze mooi aangekleed op een podium staan en misschien een beetje extravagant zijn. Of je gaat mee met het systeem, met de banken en de multinationals – de economie domineert ons leven. Dat is volledig fout. Kunst heeft niets te maken met business. Of je doet iets, afhankelijk van je persoonlijke ontwikkeling en je situatie, omdat je weet dat er meer is in het

leven. Maar wie maakt er nu nog muziek om de wereld te veranderen? Je kunt mensen niet overtuigen met woorden, alleen iets doen helpt. Ik ben niet negatief maar realistisch. Als de mensheid verdwijnt, dan gebeurt dat omdat we dat zo willen. Daarom moet ik iets ondernemen.”

Na verschillende eerdere projecten startte ze een paar jaar geleden haar Partitura Project met een aantal jonge pianisten. “Het was mijn idee om samen te komen en met verschillende generaties het delen van muziek in zijn puurste vorm levend te houden met educatieve en sociale projecten voor mensen die weinig of geen toegang hebben tot muziek. We willen mensen verenigen die net zoals wij ongelukkig zijn met de toestand van de wereld en niet willen klagen, maar handelen. Niet de oorlog verklaren aan het establishment, maar een alternatief bieden. Alleen kun je niets en deze jonge mensen verdienen het om gehoord te worden. Zo kunnen we misschien een verandering in gang zetten. Maar ons eerste doel zal altijd blijven om mensen te bereiken met muziek en ze die kracht te geven om hun leven te veranderen.”

ERIC SCHOONES